

4. Bibliographie der Schriften

**B.AVG.HERM.FRANCKII,
S.THEOL.PROF.ORDIN.PAST.VLRIC.ET GYMNASII
SCHOLARCHAE, EPISTOLA AD AMICVM DE RATIONE
CONCIONANDI CVM VBERIORE AVDITORVM FRVCTV, ...**

Francke, August Hermann

Halle, 1739

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

. 1:
g

FS. 1. 059

Verlagsbibliothek
der
Buchhandlung des Waisenhauses
in
Halle (Saale).

⇒: Gegründet 1698. :⇐

B. AVG. HERM. FRANCKII,
S. THEOL. PROF. ORDIN. PAST. VLRIG. ET
GYMNASII SCHOLARCHÆ,

EPISTOLA

AD

AMICVM

DE

RATIONE CONCIONANDI

CVM VBERIORE AUDITORVM,

FRVCTV,

OLIM SCRIPTA GERMANICE

IAM

IN LINGVAM LATINAM

CONVERSA

A

IO. HENR. GRISCHOVIO.

H A L A E,
IMPENSIS ORPHANOTROPHEI, M DCC XXXIX.

HONORATISSIMO ET CARISSIMO
AMICO SVO N.

AVGVST. HERMANN., FRANCKIVS

Salutem dicit.

AD propositam mihi quaestionem:
Quenam, videlicet fido ecclesie
doctori, qui conciones suas ad lu-
crandos emendandosque auditores
sapientius semper accommodare, CHRISTVM-
que illis melius atque melius predicare &
ob oculos proponere cupit, ratio incunda sit,
ut hunc optimum scopum contingat? hæc stri-
ctim breuiterque respondeo, plura alioquin,
si res meæ ferrent, pro argumenti gravitate
scripturus.

I. Suppono , verbi diuini m'inistrum
in eo sese fideliter gerere , quod. ὑποτύ-
πωσιν ἡγιασμένων λόγων , *sanorum dicto-
rum* (siue puræ doctrinæ apostolicæ)
*exemplum retineat cum fide & caritate in
CHRISTO IESV posita , & præclarum
hoc depositum seruet per Spiritum S. in ipso
habitantem. 2 Tim. I, 13. 14.*

II. Ad scopum ministri ecclesiæ , in
hac quæstione delineatum , non parum
conduceret , si characteres & γνωρίσματα
eorum , qui a resipiscentia adhuc alie-
ni sunt , tum illorum , qui ad frugem iam
redierunt , in sermonibus ad populum
tam clare & perspicue , & id sæpius qui-
dem , ob oculos proponerentur , vt vnus-
quisque ad ea sese facile explorare posset
& intelligere , vtram ad classem , horumne
an illorum , referendus sit. Vera autem
sapientia ad hoc requiritur , vt isti chara-
cteres recte depingantur. Nam si quis in
eo negotio non satis circumspecte & caute
versetur , fieri facile potest , vt per mi-
nus exactos characteres auditorum alii in
ma.

magnam securitatem, alii in anxietatem, formidinem & horrorem coniiciantur, neque tamen quicquam bonæ frugis inde oriatur. Si vero ecclesiæ doctor ipse in statu gratiæ reperiatur, non adeo difficile ei erit, iustum tenere & retinere modum, atque hac etiam in re ad doctrinæ apostolicæ normam omnia agere.

III. Ad hunc etiam scopum faciet, si euidentius semper & explanatius ostendatur, quid inter mere externam morum honestatem & eiusmodi vitam intersit, quæ ex antegressa vera labis, qua animus laborat, cognitione, ex vera cordis contritione, veraque & viuâ fide oriunda viuitur: siquidem vix dictu credibile est, quanta sit eorum multitudo, qui quum aliis in rebus satis sapiant, hoc tamen in negotio sese decipiant ipsi, illic etiam locorum, vbi verbum DEI cum spiritali virtute proponitur & recte secatur.

III. Hanc ipsam ob causam, ne quis videlicet ita sese decipiat, maxime necessum est, auditores quam diligentissime instrui & erudiri, quemadmodum sese ipsi explorare debeant, an umquam de somno peccatorum euigilarint? an laqueos diaboli euaserint? an umquam miseriam, quæ ex peccato ipsis inest, & profundam animi vitiositatem viuide cognouerint? an idoneam causam habeant de se statuendi tanquam ad DEVM iam conuersis? an genuinos conuersionis veræque & viuæ fidei characteres in se deprehendant? cetera. Annon vero potius, mere externæ morum honestari studendo, grauiora flagitia fugiendo, orali precum exercitio vacando, cultum publicum frequentando, conciones audiendo, & id genus alia faciendo, sic de se existiment, vt de vere credentibus CHRISTVMque imitantibus, & ex eo solatium captent, quod, quam non sint æque mali atque alii mortales, æternam salutem sint consequaturi.

V. Vti-

V. Vtilissimum foret, si discrimen inter legale agendi principium, cum seruili timore, anxietudine & interna coactione coniunctum, (qua in re multi, qui quidem non mediocri veri rectique studio tenentur, hærent,) & inter vere euangelicam spiritus nouitatem, (quæ nunquam non viret, floret ac fructus profert, & in filiali παρρησία ac libertate animi coram DEO & hominibus sese prodit,) sæpius ostenderetur. Quod enim si sæpius ac sapientius fieret, mentes auditorum non solum ex veterno securitatis excitarentur, sed facilius etiam ad filialem, dulcem plenamque fiduciæ conuersationem cum DEO perducerentur. Quem in finem maxime necessum est & in primis huc spectat, vt auditoribus non solum inculcetur, quid facere & quomodo comparatos eos esse oporteat; sed vt naturalis etiam & omnimoda ἀδυναμία in rebus spiritualibus ex diuino verbo diligenter proponatur, simul vero ex eodem fonte plane & efficaciter ostenda-

tur, vnde gratiam ac vires vti ad veram
& solidam conuersionem, sic ad omne
cum internum tum externum boni recti-
que exercitium haurire debeant, quod
videlicet sine CHRISTO nihil facere
possint, quem dmodum ipse Seruator
dixit Io. XV, 5. *Sine me nihil potestis fa-
cere*: & quod per CHRISTVM omnia
valeant, sicut Paulus apostolus ad Phi-
lipp. III, 13. ait: *Omnia possum per
eum, qui me corroborat, CHRISTVM.*
Ita semper tum ad gratiam Domini nostri
IESV CHRISTI, per quam ex vulneri-
bus eius veniam peccatorum (in ordine
veræ cognitionis & detestationis eorum)
acceperunt, tum ad diuinam eius poten-
tiam, quæ ab eodem Seruatore ad vitam
& pietatem donata eis est, (2 Petr. I, 2.
3.) remittendi sunt. Nisi enim hoc æ-
que ac illud fiat, methodus docendi a-
postolica non obseruatur, nec mirum est,
si excidat e manibus fructus apostolicus,
& auditores vel in legalem & coactitiam
agendi rationem ex iugi officiorum in-
cul-

culcatione, vel in falsum solatium & carnalem securitatem ex iniusta euangelii applicatione adducantur. Contra vero, si hoc neutra ex parte negligatur, mentes de peccatorum somno vere exsuscitantur, ad CHRISTVM perducuntur, & sicut per eius gratiam vberissimo solatio perfunduntur, ita per virtutem illius in nouam vitam transferuntur, & in christianæ pietatis exercitio magis atque magis prouehuntur.

VI. Omnino necessum est & expedit, non tantum homines commonefieri, quod ad DEVM sese conuertere, & ex CHRISTO vires ad hanc rem accipere debeant; sed etiam in vnaquaque oratione (modo breuius, modo explicatius) vniuersum conuersionis ordinem illis commonstrari, quomodo ad solidam status animi cognitionem, ad veramque respicientiam peruenire, quomodo ex naturali sua vitiositate liberari, quomodo denique in meliorem statum transferri

A 5

pos:

possint, ita, vt vnusquisque ex quolibet sermone adæquatum responsum ferat ad hanc quæstionem : *Quam rationem intrare me oportet, vt filius DEI & videri æternæ heres euadam ?* Quando enim multas alioquin egregias doctrinas, variasque & acres reprehensiones, cohortationes & consolationes, argutasque sententias orationi suæ admiscet concionator, non vero satis coherent, quæ profert, vt auditor ordinem salutis, viamque DEI inde recte intelligere, animoue comprehendere nequeat : auditor similis est ei, qui multa noui panni pittacia dono accipit, quæ vero non quadrant veteri eius vesti, & ex quibus nouam vestem conficere non potest. Qui vero ex concione quadam discit, quomodo huc vsque comparatus fuerit & adhuc sit, & qualis esse debeat, & quomodo ad felicem status sui mutationem peruenire possit ; is demum ei similis est, qui integram vestem accipit, quam lætus & hilaris induere potest & gestare. Ad hoc autem ex parte doctoris

floris ecclesiastici, vnumquemque sermonem ad hunc scopum dirigere cupientis, magna animi contentio requiritur, vt de nulla re laboret, nisi vt audientes se ad CHRISTVM perducant: opus itidem est sapientia in singulis concionibus tantum proferendi, vt vnusquisque auditorum, etiam si nullum amplius sermonem ex eo audierit, saltem vestigium videat, quod persequatur, vt vere immutetur, sincerus christianus, æternæque salutis particeps fiat. Hanc animi contentionem, hanc veram sapientiam in singulis sermonibus recte obseruandi salutis ordinem, eumque animis audientium penitus insinuandi, a DEO assiduus precibus sibi expetere necesse habet.

VII. Multum ponderis apud auditores haberet, si grauitè & accurate, & sæpius quidem, illis proponeretur, quam serio & simpliciter cum DEO in precibus luctari ac contendere debeant, vt ea, quæ ex verbo DEI didicerunt, in

ipsis confirmentur & in ipsam praxin deducantur, & ipsi tales fiant, quales DEVS esse eos velit. Quum autem plerique mortales existiment, orare se non posse, nisi libellum precum in promptu habeant ex eoque recitent aliquam precandi formulam; maxime necessarium & ad convertendos auditores vtile & salutare est, eis, a doctore manu quasi prehenfis, apertissime & planissime explicari, quod cum DEO haud aliter, atque filii cum dilecto parente suo, agere, & apud ipsum querelas suas effundere, eique animi sui statum sic exponere debeant, quemadmodum ipsi intra sese sentiunt, etiamsi hac de re multa verba facere nequeant; nec adeo cohæreant dicta; quia DEVS non ad artificiose collocata verba, sed ad animum respiciat; cuiusmodi simplicium precum exempla satis multa in scripturis habentur. Qua in re maxime etiam conduceret, si auditoribus suis sapius dictitaret doctor euangelicus, quam rationem inire deberent, si de pectore suis ipsorum

ver-

verbis preces fundere vellent, & quæ verba apud DEVM facere possent, neque tamen iisdem verbis, quibus ipse vteretur, sese adstringere necesse haberent, sed quomodo paullatim condiscerent adfectus suos apud DEVM effundere, quemadmodum Psalmus LXXII, 9. docet, *Effundite*, inquit, *o mortales*, *apud DEVM animum vestrum.*

VIII. In sermonibus publicis maxime necessarium est, numquam non *veram animi vrgeri mutationem*, cuius, prohi dolor! paucissimi mortalium vel obscuram intelligentiam; nedum veram cognitionem habent. Neque vero satis est, principalem illam mutationem inculcari, quæ fit in pœnitentia, vt quis bonum rectumque amet, quod antea ode- rat, & malum odio habeat, quod antea amauerat, vt ex incredulitate ad fidem, & ex fictitia fide ad veram fidem per- tingat; sed illam quoque beatissimam mutationem etiam atque etiam commen-
dari

dari oportet, quæ in renouatione semper ulterius, vsque ad vitæ nostræ finem, progreditur, de qua Paulus 2 Cor. III, 18. loquitur, *Nunc vero, inquit, (vbi ablato velamine Spiritus Domini adest,) detecta facie splendorem Domini speculantes in eandem transformamur imaginem, splendore perpetuando, tamquam a Domini Spiritu.* Hæc enim beatissima mutatio iugem comprehendit renouationem in spiritu mentis, & pulchriorem semper transformationem in imaginem CHRISTI adfert.

VIII. In primis etiam necesse est, vniuersam doctrinam de christianismo eiusque cultura, suauiter & iucunde proponi, ita quidem, vt hinc unicuique penitus persuadeatur, si sibi bene esse & ad veram pacem ac tranquillitatem animi peruenire velit, nihil a se requiri amplius, nisi vt toto animo sese ad DEVM conuertat; hac, non autem alia, ratione voti sui se damnatum iri: neque christia-
nismi

nismi culturam rem esse plenam anxietatis & formidinis, sed potius dulcem ac iucundam, & ab omnibus propter suauitatem suam appetendam; quod quamuis sine aliquo, serio quidem & duro, certamine fieri non possit, tamen tanto plus quietis ac pacis inde exsistere.

X. Sane quam vellem, bonos ac fideles ecclesiæ doctores in explicandis sacris textibus non iusto longius commorari, sed potius, *ostenso vero textus sui sensu, eoque* (solide quidem, at breuiter,) *demonstrato*, (quippe quod itidem non parvi momenti est,) ad applicationem, quam fieri potest, approperare, ipsos auditores ea, qua decet, cum grauitate compellere, eosque dilucide edocere, quemadmodum textum breuiter explicatum tum ad conuersionem, tum ad fidem & vitæ christianæ studium conferre deberent. Mox cognituri essent experimento, ex hac docendi ratione maiorem fructum reportari ab auditoribus, quam si in explicatione diutius eunctati applicationem, quum tempus praeterlapsum sit, in pauca contraxerint.

XI. Sum-

XI. Summopere optandum erat, ut animæ a fidis pastoribus suis diligenter & sæpe ad CHRISTVM, ipsum pastorum magistrum, remitterentur, & verbis ad commouendum & alliciendum idoneis, euangelicis item rationibus adhibitis ad eum vocarentur, incitarentur & quasi compellerentur, sicut gallina pullos suos, reperto aliquo grano, ad se allicit. Ita ipse IESVS, Dominus noster, fecit, quando Matth. XI. 28. exclamauit: *Venite ad me omnes laborantes & onusti, & ego recreabo vos*, cetera. Et Ioan. VII, 37. 38. *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat; qui mihi fidem habet, ut perbibent hiteræ, eius ex ventre fluent perennis aque flumina; & aliis locis pluribus.* Ita quoque in Veteri Testamento Iesaias (e. g. cap. LV, i. seqq.) atque in Nouo Paulus (vid. 2. Cor. V, ii.) & Ioannes prae aliis. Ipse etiam CHRISTVS ait Matth. XXIII, 37. *Quoties volui tuos congregare natos, quomodo gallina suos pullos sub alas congregat.* CHRISTVS enim ad se vocabat, tamquam Dominus & magister, redem-

redemptor & sponsus: *Nos* autem, inquit Paulus 2 Cor. III, 5. *non nos ipsos predicamus, sed CHRISTVM IESVM, Dominum*, ideoque ad ipsum solum remittimus. Quod autem si fieri debet, animus docentis verum & magnum in auditores suos amorem habeat, & ipse amore CHRISTI incensus sit, oportet, vt nihil magis optet, desideret, cupiat, quam vt omnes auditores suos ad CHRISTVM perducatur, & singulos in eius amplexum congreget, dummodo ad hoc sese commoueri patiantur; vt adeo auditores exemplum sinceri & ardentis amoris in CHRISTVM ab eo possint capere.

XII. Hunc in finem quoque necesse est, CHRISTVM, qua est pulchritudine, benignitate & thesaurorum gratiæ opulencia, nec tantum secundum humilem humanitatem, sed diuinam quoque excellentiam suam, & omnem, quæ in eo est, boni abundantiam, viuide, idque sæpissime, auditoribus ob oculos proponi, vt eius tamquam veri sponsi, quem sacræ litteræ commendant, amore atque desiderio

rio capiantur, corda ei sua tradant, & se adduci sentiant ad ipsum orandum, immo ad flagitandum hoc ab eo, vt amorem sibi suum penitus patefaciat, eoque animos suos perfundat per Spiritum sanctum, (Rom. V, 5.) maiestatem etiam suam & gloriam magis magisque adaperiat & mentibus imprimat, quo ipsum, tanquam caelestem sponsum, vere diligant & honorent, quippe per quem ad Patrem venturi & aeternum cum ipso commoraturi sint.

XIII. Amorem CHRISTI magis, quam vulgo fieri solet, commendari & exigi necesse est. CHRISTI enim amor proxime fluit ex cognito eius in nos amore, & ex impetrata peccatorum venia, seu iustificatione nostri per fidem in CHRISTVM, quando perpassiones, mortem, cruentam & piacularem, & vniuersa merita illius, salutemque ab ipso nobis acquisitam, recte & debito ordine nobis applicamus. Quanto magis igitur CHRISTVS amatur, & quidem ideo, quod prior nos amauit, tanto felicius vniuersa christiani-
smi cultura succedit, omniaque ex vera
scatur-

lecturigrine promanant. Accedit, quod doctor ecclesiasticus obedientium auditorum suorum incrementum maiori semper cum voluptate & laetitia animaduertit. At enim doctoris est curare, vt & ipse CHRISTVM vere diligit, si ab auditoribus eum diligi cupiat, ne sit æs resonans aut cymbalum rinniens, vt Paulus monet I Cor. XIII, 1. Requiritur vero in primis ad fructuosam verbi diuini prædicationem, vt minister non acquiescat in eo, quod de amore CHRISTI verba faciat, eumque ab auditoribus suis exigit, sed vt & ipse CHRISTVM ardentem amet, optime declarauit is, qui a non nemine interrogatus, *quomodo optime & cum maximo fructu concionari possit?* respondit: *Si multum ames CHRISTVM.* Hoc autem non nudis verbis, sed ipso facto demonstrandum est; quemadmodum CHRISTVS monet, *Vos estis, inquit, mei amici, si feceritis, quaecunque ego vobis precipio,* Io. XV, 14. i. e. hoc modo demonstrabitis, esse vos amicos meos, qui me ament.

XII. Et hoc maxime necessarium est

est, fidos verbi ministros magis, quam vulgo fit, solidam mundi & mundanarum cupiditatum, rerumque terrestrium & ad hoc sæculum tantum spectantium abnegationem auditorum animis inculcare; quemadmodum CHRISTVS in toto ministerii sui curriculo eam præcipue clavis & perspicuis verbis inculcavit, e. g. Matth. XVI, 24 25. 26. Luc. XIII, 25-33. Sunt enim hodie permulti, qui de vero christianismo præclara verba facere didicerunt, magnam quidem similitudinem speciemque virtutis adsimulatæ gerentes, multaque bene & recte, quod ad externam formam, facientes, veram autem sui abnegationem detrectantes, nihilque adeo, si rem ad viuum excusferis, promouentes. Ita autem abnegationem inculcari oportet, vt ne ethnica quædam &, vt ita loquar, philosophica abnegatio fiat, h. e. ex externis argumentis, quæ humana ratio suggerit, oriunda; sed eiusmodi abnegatio, vt CHRISTVS sic diligatur, vt (*ἐνεκεν αὐτοῦ*, Matth. XVI, 25.) ipsius causa voluptas, opes temporariæ, honores, com.

commoditates, immo ipsa vita abnegentur.

XV. Ad hæc omnia non parum conferret, si orator ecclesiasticus præter pulcherrima & maxime etyphatica loca in Prophetarum & Apostolorum scriptis, maxime vero in ipsius CHRISTI sermonibus obuia, sæpius veterum aut recentiorum auctorum libros, in quibus vere apostolicus & euangelicus spiritus elucet, auditoribus suis commendaret, vt domi etiam amoris DEI & Seruatoris sui ignem ac flammæ in mentibus suis alerent. Exempli causa, liber *Martini Statii*, *Lutherus rediuuius* inscriptus, nihil aliud est, quam epitome scriptorum LUTHERI, in qua loca vere classica, saltem præcipua, congesta reperiuntur, & maxime quidem ea, quorum electione ad virilem, vere euangelicam & fructuosissimam vitæ christianæ indolem animi exsuscitari possunt. Verumtamen hunc librum exempli tantum causa nomino, quandoquidem DEVS præterea non mediocrem istiusmodi bonorum, vtிலium ac salutarium scri-

scriptorum thesaurum ecclesiæ suæ concessit. Caue autem existimes, solis auditoribus hoc remedio ad maiorem sui excitationem & confirmationem opus esse, doctorem vero istiusmodi scripta ideo tantum euoluere debere, ut stilum inde formare discat, & hæc illa depromere, aliorumque in aures infundere possit, (qui, proh dolor! multorum mos est,) sed eum ipsum præ reliquis omnibus ædificationem & emendationem sui ex illis petere, adeoque doctoribus, quas DEVS aliis impertiuir, sic vri oportet, ut primum in ipso, & deinde in aliis fructum ferant.

XVI. Neque prætermitti a fidei doctoribus negligue debet occasio commendandi auditoribus suis consuetudinem & familiaritatem cum eiusmodi hominibus, qui in excolendo vero christianismo multam magnamque curam ponunt, qui proinde in vera fidei virtute incedere student, in primis autem Spiritum precum bona quadam mensura adepti sunt. Quemadmodum enim carbo candens

dens carbonem exstinctum incendit, ita homo, cuius in corde ignis amoris CHRISTI ardet, alterum piis sermonibus, precibus & religiosa conuersatione ad eundem amorem incendit, facitque, vt magis magisque eo flagret & ardeat. Quare doctores, quantum possunt, in eo eniti debent, vt istiusmodi christiana conuersatio inter auditores suos, christiana mente imbutos, obseruato bono ordine, (1 Cor. XIII, 40.) inualescat, eumque in finem illis, vt Colossensibus Paulus (c. III, 16.) sæpius succlamare: *CHRISTI sermo large in vobis habitet summa cum sapientia. Docete & commonefacite alius alium carminibus, DEIque laudationibus & diuinis cantionibus Dominum animis grate canentes.* Quam ad rem egregius veterum & recentiorum hymnorum thesaurus, quem ecclesiæ euangelicæ pro sua gratia largitus est DEVS, (pro quo etiam immortales ipsi laudes debentur,) non parum conducet.

Hæc in præsentia ad interrogata breuiter respondere volui, quæ DEVS
O.M.

O. M. propter CHRISTVM fructuosa esse iubeat.

Domine DEVS, des, quaeso, nostris
hisce & futuris temporibus ecclesiae tuae
doctores & pastores ex animi tui senten-
tia, qui oves ad CHRISTVM perducant,
easque per Spiritum tuum sincera mente,
summaque prudentia pascant. Fac, unus-
quisque ecclesiae doctor intelligat penitus,
neque satorem quicquam esse, neque irri-
gatore, sed te, qui incrementum des,
esse omnia in omnibus, ne sibi persuadeat,
concionando se rem confecturum, sed ut a
te tam fructum & incrementum, quam
sapientiam, quae ad verbi praedicationem
salutarem requiritur, supplicibus &
indefessis precibus contendat. Amen.

Dabam Kæstritii in Variscis,

d. XXV. Maii

MDCCXXV.

I 46

August 1890

FS
09